

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.4.19>
УДК 347.639

Інна Володимирівна МІЩУК

к.ю.н., професор, Національний університет водного господарства та природокористування (Навчально-науковий інститут права)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1491-161X>
e-mail: i.v.mishchuk@nuwm.edu.ua

Олег Іванович ПОЛЮХОВИЧ

к.ю.н., доцент, Національний університет водного господарства та природокористування (Навчально-науковий інститут права)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3359-7386>
e-mail: o.i.poliukhovych@nuwm.edu.ua

Богдана Сергіївна КИРИЧУК

студентка, Національний університет водного господарства та природокористування (Навчально-науковий інститут права)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0898-0504>
e-mail: kyrychuk_p20@nuwm.edu.ua

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Статтю присвячено аналізу правового регулювання механізму усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Досліджено вплив збройного конфлікту на реалізацію процедур усиновлення, визначено основні виклики, що постали перед національною системою захисту прав та інтересів дітей, загальні тенденції в процедурах усиновлення, а також перспективи в подоланні наявних проблемних питань. Для досягнення визначеної в роботі мети проаналізовано чинне сімейне законодавство (закони та підзаконні нормативно-правові акти), розглянуто реформу деінституціалізації та її результати в контексті оптимізації механізмів влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: сімейне законодавство, збройний конфлікт, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, державна соціальна політика, реформа деінституціалізації, права та законні інтереси дитини

ВСТУП

У сучасних умовах зміни геополітичних дискурсів та реформування курсу національної політики на підставі загальноєвропейських стандартів ефективності механізмів усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається одним із ключових показників соціального розвитку держави. Зазначені механізми покликані не лише забезпечувати дотримання прав дітей, але й сприяти гармонійному розвитку суспільства, що інтегрується до європейської спільноти, адже, як зазначено в ч. 3 ст. 51 Конституції України, сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою та є її безпосередньою функцією [3]. На рівні міжнародного законодавства це положення повністю відповідає нормам Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 та Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) від 07.05.2008 р., а на рівні національного законодавства – нормами Сімейного кодексу України (СКУ) від 10.02.2002 р.

В умовах воєнного стану питання усиновлення набуває особливої актуальності, оскільки збройний конфлікт спричинив різке й непередбачуване зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Військові дії створюють нові загрози для захисту прав дітей, ускладнюючи реалізацію процедур усиновлення, контроль за їх дотриманням і запобігання порушенням, зокрема незаконному вивезенню дітей за кордон. На розвиток власної тези наведемо твердження Л. Самілик, яка зазначає, що в межах України проблеми забезпечення соціального захисту, захисту майнових і житлових прав дитини, догляду, виховання, корекції та компенсації розвитку, вирішення медичних проблем, подолання психологічних травм, задоволення щоденних потреб дитини, яка залишилася без піклування батьків, нині набувають особливої актуальності

саме через нестабільність економічного стану країни, боротьбу з терористичною загрозою і необхідністю вжиття широкого комплексу заходів, спрямованих на збереження територіальної цілісності та самобутності України. Розвиток оптимальних форм влаштування дітей-сиріт у воєнних умовах вимагає комплексного підходу, враховуючи як ключові особливості внутрішньої політики та законодавства, так і виклики, що виникають непередбачувано через військові дії та гуманітарну кризу [10, с. 30].

Аналіз останніх досліджень демонструє тенденції з поступового зростання уваги кола вітчизняних науковців до проблемних питань реалізації механізму усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. До переліку таких наукових досліджень варто віднести напрацювання К. Березовської, Д. Білої, С. Давиденко Н. Павлюк, М. Погорілець, О. Розгон, Л. Самілик Т. Стоянової, Т. Томляк та О. Церковної. Тематиці міждержавного усиновлення в міжнародному приватному праві присвячено роботи В. Панченко та Д. Машир, а дослідженню власне міжнародного законодавства, зокрема вищезгаданої Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) від 07.05.2008 р. – роботи О. Бурлаки та С. Чернік. Водночас, віддаючи належне напрацюванням дослідників, доцільно відзначити, що чимало питань все ще залишаються недостатньо розкритими як з теоретичного (методологічного), так і з практичного погляду. Відзначаємо відносно невелику кількість робіт, присвячених дослідженню змін до сімейного законодавства України, зокрема в частині забезпечення прав дітей, внесених внаслідок дії правового режиму воєнного стану.

З огляду на вищезазначене, **МЕТА** статті – аналіз правових механізмів усиновлення дітей в умовах воєнного стану (з актуальними нововведеннями), виявлення ключових викликів, а також формування пропозицій з

удосконалення інституційного регулювання наявних механізмів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження становить між-дисциплінарний підхід, що дає змогу комплексно аналізувати проблематику усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Зокрема у дослідженні застосовано три базові методи. По-перше, системний метод, який дав змогу розглянути механізми усиновлення як складник ширшої системи захисту прав дітей та розвитку соціальної політики держави. По-друге, емпіричний метод для встановлення актуальних статистичних даних про кількість дітей, які потребують усиновлення, та кількість родин, які готові всиновити дітей, у період війни. І насамкінець – метод порівняльного аналізу, що застосовано для вивчення механізмів правового регулювання процесу усиновлення, притаманних для періоду до повномасштабного вторгнення та з веденням у дію правового режиму воєнного стану.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розгляд актуальних проблем пропонуємо розпочати з дослідження основних теоретичних (методологічних) питань. Так, Л. Самілік у своєму фаховому дослідженні застосовує підхід, за яким виокремлює три ключові форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зокрема до цього переліку віднесено:

1) сімейну форму, яка передбачає механізми усиновлення, встановлення опіки та піклування над дитиною, а також її фактичне виховання;

2) інтернатну форму, яка включає в себе процеси влаштування дітей до державних навчально-виховних закладів на повне або часткове державне утримання (дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати, а також інші інституційні можливості найвищого державного рівня);

3) квазісімейну форму – влаштування дітей у сім'ю зі збереженням державної підтримки (дитячі будинки сімейного типу) [10, с. 28].

Досліджуючи усиновлення як одну з найбільш поширених форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавленого батьківського піклування в Україні, доцільно зазначити, що відповідно до ст. 207 СКУ усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого ст. 282 СКУ. Усиновлення дитини провадиться в її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя [11].

В. Микитин тлумачить усиновлення як юридичний факт, який спричиняє виникнення таких правових наслідків, які настають у разі народження дитини, зважаючи на те, що усиновлена дитина прирівнюється до рідної. Інакше кажучи, процедура усиновлення володіє здатністю формувати таку систему сімейних правовідносин, яка побудована на взаємних правах та обов'язках усиновлювачів та усиновлених, аналогічних тим, які є між кровноспорідненими батьками й дітьми [6, с. 70]. Водночас погоджуємося з С. Давиденко про те, що будь-яка форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема усиновлення, можуть лише пом'якшити негативний вплив на дитину становища, в якому вона опинилася, однак не компенсувати

відсутність її власної сім'ї, де члени пов'язані кровними зв'язками. На ефективне подолання таких недоліків і спрямовано державну політику соціального захисту вразливих категорій населення [2, с. 90]. До слова, як зазначає Н. Косенко, шляхом здійснення усиновлення вирішуються дві суттєві проблеми: з одного боку, особи, які з тих чи інших причин, зокрема з медичних показань, не можуть мати власних дітей отримують законну можливість створити сім'ю, задовольнивши свої природні потреби про піклування над дітьми, а з іншого – дитина, позбавлена шансу зростати в родинному колі, врешті приєднується до сім'ї та набуває нових батьків [4, с. 35].

Важливо відзначити, що крім СКУ, положення якого частково згадувалися нами вище, до законодавчої бази, яка регламентує механізми усиновлення, слід також віднести й інші ключові нормативно-правові акти, зокрема Закони України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 р., Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 08.10.2008 р., Наказ Міністерства соціальної політики України «Порядок ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів» від 28.12.2015 р. тощо. Не викликає заперечень той факт, що наведений перелік законодавчих актів не є вичерпним, однак слід погодитися з Н. Павлюк та М. Погорілець про те, що хоч Україна й має достатньо повну та розроблену систему нормативно-правових актів, присвячених врегулюванню питань усиновлення, все ж на практиці продовжують бути проблеми з реалізацією цієї системи, зокрема через відсутність достатньої інформаційної підтримки сімей, які мають бажання усиновити дитину [8, с. 200]. Інакше кажучи, без звернення до фахівців звичайним громадянам України, які нерідко не мають достатніх знань у галузі права та сімейного права зокрема, доволі складно розібратися у процедурі усиновлення, зокрема в необхідності зібрати всі правовстановлюючі документи, що, зі свого боку, стає суттєвою перешкодою на шляху до реалізації їхнього законного наміру.

Згідно з актуальними статистичними даними до повномасштабного вторгнення росії на території України функціонував 751 інтернатний заклад для утримання дітей, причому зі 106 тис. наявних вихованців правовий статут дитини-сироти мали лише 8% від загальної кількості дітей. Як пояснює експертка із захисту дитини та супервізор громадської спілки «Українська мережа за права дитини» С. Забава, тенденції традиційно залишаються незмінними: більшість з тих дітей, які проживають в інтернатних установах, мають батьків, однак з різних причин дорослі не можуть або й не мають бажання виконувати свої передбачені сімейним законодавством обов'язки, внаслідок чого вони позбавляються батьківських прав [9].

Важливо також зазначити, що регулювання діяльності таких інтернатних закладів належить до відання трьох міністерств: зокрема 39 закладів у період до повномасштабного вторгнення перебували у віданні Міністерства охорони здоров'я України (2773 дитини), 132 – у віданні Міністерства соціальної політики України

(5087 дітей), 580 – у віданні Міністерства освіти і науки України (97 923 дитини) [7]. Водночас до самих інтернатних установ також є чимало питань. Так, останні вісім років триває реформа деінституціалізації, головною метою якої визнано надання дитині можливості зростати саме в сімейному оточенні, а не в інтернаті чи в іншому закладі соціального захисту. Обґрунтування доцільності в досягненні поставленої мети пояснюється не лише психологічними та емоційними аспектами розвитку дитини, але й низкою економічних чинників. Так, за підрахунками експертів утримання інтернатів до початку повномасштабного вторгнення було у вісім разів дорожче, ніж надання соціальних послуг батькам і дітям. Зокрема, на одну дитину в інтернаті з обласного бюджету виділяють 20-30 тис. грн на місяць, у будинку дитини – 60 тис. грн. Переважна більшість цих коштів іде на утримання персоналу та самої будівлі [9].

У 2024 р. уряд виділив майже 11,4 млрд грн на діяльність понад 700 дитбудинків. Отже, на утримання однієї дитини витрачають понад 37 тис. грн на місяць. Без сумніву, зазначена сума коштів здається більш ніж достатньою та такою, з використанням якої можна забезпечити дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, хорошу освіту та якісну медичну підтримку, однак, як зазначають експерти незалежного антикорупційного центру, 90% коштів не використовуються так, як це передбачалося спочатку, а натомість йдуть на покриття комунальних послуг та заробітні плати персоналу [1]. Фактично, ця позиція повторюється з тією, яку ми наводили вище, що може означати те, що реальні потреби, інтереси й зацікавлення дітей залишаються невідповідними або ж втіленими не повною мірою, попри ініціативи в межах політики реформування.

Закономірно, що у зв'язку зі складною ситуацією, спричиненою веденням активних бойових дій, а також через пов'язані з ними ризики та небезпеку для забезпечення добробуту дітей, процес усиновлення тимчасово призупинено. Позитивно вбачається тенденція зі швидкого відновлення процедури усиновлення (буквально через декілька місяців), незважаючи на продовження дії правового режиму воєнного стану.

Водночас, низка проблемних питань у цій сфері все ж є. Як зазначають О. Церковна та Д. Біла, у разі, коли діти вимушено залишилися без батьківського піклування через воєнні дії, держава з метою соціального захисту передбачила введення в дію альтернативних механізмів тимчасового захисту, зокрема перебування в тимчасовому прихистку. Усиновлення таких дітей можливе лише за наявності підтвердженої інформації про смерть батьків та відсутність родичів. Без сумніву, через те що значна частина території України все ще перебуває під тимчасовою окупацією, у переважній більшості випадків підтвердження такої інформації є об'єктивно неможливим, що й зумовлює появу проблемних питань [14].

Навіть у період до початку повномасштабного вторгнення міждержавне усиновлення було, як зазначають Д. Машир та В. Панченко, делікатною та гострою проблемою [5, с. 94], що потребує вираженого та збалансованого підходу до врахування всіх інтересів дитини. Зазначене нами питання до 24 лютого 2022 р. було достатньо регламентоване, й відповідно надавало чітке розуміння алгоритму дій під час усиновлення іноземцями дітей з України, однак з веденням правового режиму

воєнного стану ситуація дещо змінилася. Так, станом на 2023 р. до Міністерства соціальної політики України звернулося близько 200 американських родин з проханням завершити процес усиновлення українських дітей, який вони розпочали ще до російського вторгнення 2022 р. [13]. Ось тут якраз і важливо відзначити, що на час воєнного стану Національна сервісна служба України, яка співпрацює з вищезгаданим Міністерством соціальної політики України, призупинила розгляд справ та видачу дозволів на усиновлення дітей іноземними громадянами та власне громадянами України, які з тих чи інших причин проживають за межами України. Як зазначають Д. Машир та В. Панченко, це рішення продикуване тим, що через активні бойові дії неможливо забезпечити проведення якісної перевірки документів іноземців, які висловили бажання усиновити дитину. Відсутність належної перевірки та підготовчої роботи створює серйозні ризики того, що дитина може потрапити до рук шахраїв, осіб, які не гарантуватимуть захист її прав та найкращих інтересів, або ж до торгівців людьми. Тому з метою забезпечення дітей Національна сервісна служба України тимчасово зупинила усю процедуру міждержавного усиновлення [5, с. 94].

У цьому розрізі цікавою видається актуальна статистична інформація: у 2021 р. громадяни України та іноземці сукупно усиновили 1354 дитини, у 2022 р. громадяни України – 752 дитини (найменший показник за останні 5 років), у 2023 р. – 926 дітей, і врешті у 2024 р. – 1270 дітей, що, по-перше, є найвищим показником за останні 5 років, а по-друге, майже дорівнює показникам, які фіксувалися до повномасштабного вторгнення [12].

ВИСНОВКИ

Отже, узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що правове регулювання механізму усиновлення дітей в умовах воєнного стану піддається серйозним викликам, зумовленими сукупністю фактів, серед яких доцільно виділити труднощі в ідентифікації батьків дітей та у встановленні юридичного факту загибелі чи зникнення таких батьків через їх перебування у зоні активних бойових дій.

Встановлено, що усиновлення визнається однією із найпоширеніших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні, водночас відзначаючись низкою позитивних рис. По-перше, особи отримують право на створення повноцінної сім'ї та виконання батьківських обов'язків, а по-друге, дитина, яка втратила можливість виховуватися у рідному середовищі, знаходить нову родину, де отримує турботу, любов і підтримку від прийомних батьків.

Крім того, у межах цієї роботи визначено нормативну сферу регулювання механізму усиновлення в Україні (аналіз наявної законодавчої бази), а також відповідну інституційну сферу (з детальним зазначенням відання центральних органів виконавчої влади в Україні). Також проаналізовано загальні тенденції в процесах усиновлення дітей в Україні громадянами нашої держави й іноземцями.

Перспективи проведення подальших досліджень може бути спрямовано на комплексне вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері та визначення перспектив імплементації відповідних положень до законодавства України.

Список використаних джерел

1. Будинки дитячих травм. *NGL: media*. URL: <https://ngl.media/2025/03/20/budynky-dytyachyh-travm/>
2. Давиденко С.Р. Окремі питання інституту усиновлення в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 34. С. 90-93.
3. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Косенко Н.П. Поняття та значення усиновлення в національному законодавстві України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №4. С. 33-40.
5. Машир Д.В., Панченко В.В. Міждержавне усиновлення у міжнародному приватному праві. *Universum*. 2024. № 9. С. 90-96.
6. Микитин В.І. Інститут усиновлення як пріоритетна форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2. С. 69-73.
7. Національна стратегія реформування системи інтернатів. *Міністерств освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditey-u-spetsialnikh-zakladakh-osviti/natsionalna-strategiya-reformuvannya-sistemi-internativ>
8. Павлюк Н.М., Погорілець М.В. Проблеми усиновлення в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №4. С. 199-202.
9. Реформа інтернатів, яка завжди на часі. *УМІД: підтримати дітей*. URL: <https://childrights.org.ua/reforma-internativ-yaka-zavzhdy-na-chasi/>
10. Самілик Л.О. Перспективи новачій розвитку сімейних форм виховання дітей в Україні. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2023. Вип. 4 (13). С. 26-33.
11. Сімейний кодекс України: Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III: станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
12. У 2024-му українці усиновили найбільше дітей за останні п'ять років. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24516.html>
13. Усиновлення в час війни. Мінсоцполітики - чому іноземці не можуть усиновлювати українських дітей і хто опікується зараз сиротами. *Голос Америки*. URL: <https://www.holosameryky.com/a/ministerka-zholnovych-pro-usynovlennja/7247795.html>
14. Церковна О.В., Біла Д.Г. Усиновлення: актуальні питання захисту прав дітей під час війни. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану*: зб. матеріалів доп. учасн. I Всеукр. наук.-практ. конф. Кропивницький, 2024. С. 148-150.

References

1. Houses of childhood trauma. *NGL: media*. URL: <https://ngl.media/2025/03/20/budynky-dytyachyh-travm/> [in Ukrainian].
2. Davydenko S.R. Some issues of the adoption institute in Ukraine. *International scientific journal 'Grail of Science'*. 2023. № 34. pp. 90-93 [in Ukrainian].
3. Constitution of Ukraine: dated 28.06.1996 № 254к/96-ВР: as of 1 January. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
4. Kosenko N.P. The concept and meaning of adoption in the national legislation of Ukraine. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*. 2013. №4. pp. 33-40. [in Ukrainian].
5. Mashyr D.V., Panchenko V.V. Intercountry adoption in private international law. *Universum*. 2024. №9. pp. 90-96 [in Ukrainian].
6. The Institute of Adoption as a Priority Form of Placement of Orphans and Children Deprived of Parental Care. *Actual problems of jurisprudence*. 2017. Issue 2. pp. 69-73. [in Ukrainian].
7. National strategy for reforming the system of boarding schools. *Ministry of Education and Science of Ukraine*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditey-u-spetsialnikh-zakladakh-osviti/natsionalna-strategiya-reformuvannya-sistemi-internativ> [in Ukrainian].
8. Pavliuk N.M., Pohorelets M.V. Problems of adoption in Ukraine. *Legal scientific electronic journal*. 2023. №4. pp. 199-202 [in Ukrainian].
9. Reform of boarding schools, which is always timely. *UMDP: to support children*. URL: <https://childrights.org.ua/reforma-internativ-yaka-zavzhdy-na-chasi/> [in Ukrainian].
10. Prospects for innovations in the development of family-based forms of childcare in Ukraine. *Irpın Law Journal: a scientific journal*. 2023. Issue 4 (13). pp. 26-33 [in Ukrainian].
11. Family Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 10.01.2002 No. 2947-III: as of 19 December. 2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> [in Ukrainian].
12. In 2024, Ukrainians adopted the most children in the last five years. *Ministry of Social Policy of Ukraine*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24516.html> [in Ukrainian].
13. Adoption in time of war. The Ministry of Social Policy - why foreigners cannot adopt Ukrainian children and who is now taking care of orphans. *Voice of America*. URL: <https://www.holosameryky.com/a/ministerka-zholnovych-pro-usynovlennja/7247795.html> [in Ukrainian].
14. Tserkovna O.V., Bila D.H. Adoption: current issues of protecting children's rights during war. *Private-legal and public-legal relations: modernization of development under martial law*: collection of materials of the participants of the I All-Ukrainian Scientific-Practical Conference. Kropyvnytskyi, 2024. pp. 148-150 [in Ukrainian].

Inna MISHCHUK

PhD in Legal Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1491-161X>
e-mail: i.v.mishchuk@nuwm.edu.ua

Oleh POLIUKHOVYCH

PhD in Legal Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3359-7386>
e-mail: o.i.poliukhovych@nuwm.edu.ua

Bohdana KYRYCHUK

student, National University of Water and Environmental Engineering (Educational and Research Institute of Law)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0898-0504>
e-mail: kyrychuk_p20@nuwm.edu.ua

LEGAL REGULATION OF THE MECHANISM OF ADOPTION OF CHILDREN UNDER MARTIAL LAW: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR IMPROVEMENT

In the context of geopolitical changes and reform of national policy in line with European standards, the effectiveness of mechanisms for the adoption of orphans and children deprived of parental care remains an important indicator of the state's social development. They ensure the observance of children's rights and contribute to the harmonious development of society, as enshrined in the Constitution of Ukraine, the UN Convention on the Rights of the Child, the European Convention on the Adoption of Children and the Family Code of Ukraine.

Under martial law, the problem of adoption has become more acute due to the growing number of orphans and the threat of their illegal removal abroad. Military operations make it difficult to monitor compliance with adoption procedures and protect children's rights.

Given the foregoing, the purpose of the paper is to analyse the legal mechanisms for adoption of children under martial law with due regard for current changes, identifying the main challenges and developing proposals for improving the institutional regulation of these processes.

The main part of this paper will examine the legal mechanisms for the adoption of children under martial law, including current legislative changes and their impact on the adoption process. It will also analyse key challenges, including difficulties in establishing the status of a child, identifying parents and legalising adoption in the context of hostilities.

Summarising the results of the study, it can be noted that the legal regulation of adoption under martial law faces significant challenges, including difficulties in identifying parents and establishing the fact of their death or disappearance in the combat zone. Adoption remains one of the main forms of placement of orphans in Ukraine, ensuring both the right of adults to parent and the opportunity for a child to find a new family.

The study included an analysis of the legal framework and institutional regulation of adoption, as well as trends in adoption by Ukrainian citizens and foreigners. Further research should focus on foreign experience and the possibility of its implementation in Ukraine.

Keywords: family law, armed conflict, orphans, children deprived of parental care, state social policy, deinstitutionalisation reform, rights and legitimate interests of the child